

BRAM POSTHUMUS / FOTO'S: KADIR VAN LOHUIZEN

Diamantwinning bij Lucapa, Angola.

DIAMANTEN AAN DE BRON

Sieraden met diamanten zijn omgeven met schittering en glamour, het zijn symbolen van liefde. Maar die pracht verbleekt als je weet hoe deze edelstenen gewonnen worden.

“Je denkt toch zeker niet dat we dit voor ons plezier staan te doen. Geef ons een echte baan en we zijn morgen – nee: vandaag nog! – allemaal vertrokken.” Deze uitspraak van een diamantgraver uit Sierra Leone maakt duidelijk welk een ellendig bestaan de diamantvelden van Lunda Norte en Lunda Sul (Angola), Koidu en Tongo Fields (Sierra Leone) en rond Mbuji-Maji (DR Congo) bieden. Jonge mannen en kinderen op zoek naar de glinstersteentjes staan daar tot hun middel in het water. Ze lepelen zand en modder op en zeven dit, twaalf uur per dag. Fotograaf

Kadir van Lohuizen, die de winplaatsen bezocht voor zijn fotoreportage *Diamond Matters*: “Ik zag jonge mannen naar de bodem van de rivier duiken om daar de stenen te zoeken. Ze krijgen lucht via een systeem dat op een compressor werkt. Levensgevaarlijk. Veel mannen verdrinken.”

Het zijn mensonterende taferelen. Die indruk kreeg ook de Angolese journalist Rafael Marques, die onderzoek deed naar de situatie in de diamantgebieden in zijn land. Hij beschrijft in zijn rapport *The Stones of Death* (Stenen des Doods) de mishandeling van de amateurgravers – die hier *garimpeiros* heten –, de ontruiming van dorpen omdat iemand een exploitatielicentie heeft gekregen, het verbod op landbouw op mogelijke vindplaatsen van diamanten, de onopgehelderde moordpartijen. André Jorge Honda, bijvoorbeeld, stond zich in de rivier Cula te wassen op 19 september 2004, toen een bewaker naar hem toekwam. Deze beschuldigde hem van illegaal diamanten zoeken en schoot hem vervolgens zonder pardon in de nek. Honda's zaak is nooit onderzocht, de familie ►

kreeg geen compensatie. In Marques' rapport staan zeventig van dat soort zaken – het topje van een ijsberg. Het traject dat veel diamanten afleggen, van de waterige vindplaatsen in Afrika naar de vingers van jetset-dames in rijke metropolen, was nog niet eerder van begin tot eind in beeld gebracht. Kadir van Lohuizen heeft dat nu gedaan. “Het is een beetje uit de hand gelopen”, zegt Van Lohuizen over de reizen die hij maakte om alle beelden bij elkaar te krijgen. Sierra Leone, Angola en DR Congo stonden altijd al op het programma. “Maar dan ook nog Parijs, India, Londen, New York...” Stuk voor stuk schakeltjes in die lange en ingewikkelde productieketen van de diamantindustrie (zie bijgaand kader). Zijn reportage vindt z'n weerslag in de fototentoonstelling *Diamond Matters*.

Voor Kirsten Hund van de Fatal Transactions Campagne markeert de fototentoonstelling – mede door haar georganiseerd – een nieuw begin. De campagne begon enkele jaren geleden met een heel ander doel: voorkomen dat consumenten door de aankoop van de edelstenen bij de juwelier meebetalen aan een smerige oorlog ergens in Afrika. Dat ging zo: rebellen in Angola en Sierra Leone en gewapende groepen in Congo hadden zich meester gemaakt van de diamantvelden en verkochten deze uiterst gemakkelijke smokkelwaar – je stopt een envelop met stenen ter

waarde van een paar honderdduizend euro gewoon in je binnenzak – aan wie maar wilde. Dankzij de opbrengst konden ze wapens aanschaffen en de bloedige oorlogen voortzetten. Inmiddels bestaan dergelijke ‘bloeddiamanten’ niet meer, want deze oorlogen zijn voorbij. Dat betekent voor Fatal Transactions een koerswijziging. Hund: “Het gaat voortaan om de basisrechten van degenen die in de industrie werken, zoals recht op grond, op basisvoorzieningen en op lonen, maar ook om problemen rond schendingen van mensenrechten.” Het gaat kortom om het beëindigen van de wantoestanden die Marques beschreef en Van Lohuizen fotografeerde.

Maar wie kan, wil, moet daar iets aan doen? Er is al een begin: het Kimberley Proces, genoemd naar de Zuid-Afrikaanse stad waar de diamantwinning geboren is. ‘Kimberley’ voorziet in een certificeringssysteem, waarbij overheden en industrie samenwerken om de diamanten uit conflictgebieden buiten de reguliere handel te houden. Alleen stenen met een officieel certificaat van oorsprong mogen verhandeld worden. Welbegrepen eigenbelang natuurlijk, want de associatie met ‘bloed’ tast het positieve imago van de diamanten aan.

Een knelpunt bij de uitvoering van ‘Kimberley’ is de controle. De overheden in Congo en elders moeten de certificering van diamanten ►

De mijnen in Bakwa Bowa, DR Congo.

↓ Mijnen in Koidu, Sierra Leone.

uitvoeren, maar dat veronderstelt het bestaan van een centraal gezag, dat er in veel gevallen helemaal niet is. Kadir van Lohuizen zag tijdens zijn bezoeken aan de diamantwinning vooral géén overheid. “Je hebt te maken met grensoverschrijdende (traditionele) koninkrijken. Je doet zaken met de *paramount chief* in Sierra Leone of met de *soba* in Angola. Smokkel zal er dus altijd zijn. Je kunt een Angolese diamant laten certificeren in Kinshasa. Niemand die het weet.” Bovendien zijn er landen met een diamantindustrie die helemaal niets van certificering (willen) weten. Kongo-Brazzaville werd uit ‘Kimberley’ gegoooid omdat het niet afdoende kon verklaren waar het zijn diamanten vandaan had. In het noordoosten van de DR Congo zijn nieuwe diamantvelden ontdekt en die diamanten zullen op de markt komen via Uganda, Rwanda en hun buurlanden, die geen van alle deelnemen aan het Kimberley Proces.

Mythe

Fatal Transactions denkt aan de instelling van een soort Fair Trade-diamant, waarbij minimale rechten van werkers in de industrie gegarandeerd zijn. En omdat duidelijk moge zijn dat lokale overheden in Congo, Angola en Sierra Leone de wil noch de middelen hebben om daar iets aan te doen, valt de blik op de bedrijven die diamanten verhandelen ►

DE REIS VAN EEN DIAMANT

1. Delfstof

Diamanten zijn vulkanische koolstof dat duizenden jaren lang samengeperst is. Ze bevinden zich onder de oppervlakte in kegelvormige vulkanische schoorstenen (de zogeheten kimberlietpijpen) in onder meer Zuid-Afrika en Botswana. Maar diamanten reizen ook dan al: meegevoerd door ondergrondse en bovengrondse stromen komen ze aan de oppervlakte. Ze duiken op in zee, zoals bij Namibië, of in rivieren, zoals in Angola, DR Congo en Sierra Leone. Deze stenen, alluviale diamanten ge-

noemd, hoeven alleen maar ‘gevonden’ te worden.

2. Winning

Grote mijnbouwbedrijven als De Beers winnen de diamanten ver onder de grond. Het ‘vinden’ van diamanten aan de oppervlakte gebeurt onder erbarmelijke werkomstandigheden. Vooral ongeschoolde jongemannen en kinderen werken van zonsopgang tot zonsondergang en krijgen daarvoor eten of een paar centen. In Sierra Leone, DR Congo en Angola werken 1,2 tot 1,6 miljoen van deze

Doop van diamantgravers in Mbuji-Mayi, DR Congo.

stenenzoekers. Hun directe bazen zijn de licentiehouders die een deel van dat maanlandschap onder hun beheer hebben. In Sierra Leone kunnen dat zakenvrouwen zijn, maar in Angola zijn het vooral de oude generaals uit de burgeroorlog en in Congo onduidelijke 'gewapende groepen'. Er heerst een gewapende vrede: tussen de gravers onderling en tussen de gravers en hun bazen. De sterkste wint.

3. Handel

Een gevonden diamant komt terecht in een stroom van steeds grotere opkopers. Deze lucratieve schakel trekt kleurrijke personen

aan, zoals Libanezen in Sierra Leone. Kadir van Lohuizen trof in het Congolese diamantcentrum Mbuji-Maji veel priesters aan, die van hun diamantwinsten een kerkgenootschap hadden opgericht, een zo mogelijk nog winstgevender business. Alles wordt betaald met contant geld; koffers vol dollars worden Afrika in en uit gezeuld. Het einddoel van deze handel is Antwerpen, vroeger ook Amsterdam.

4. Bewerking

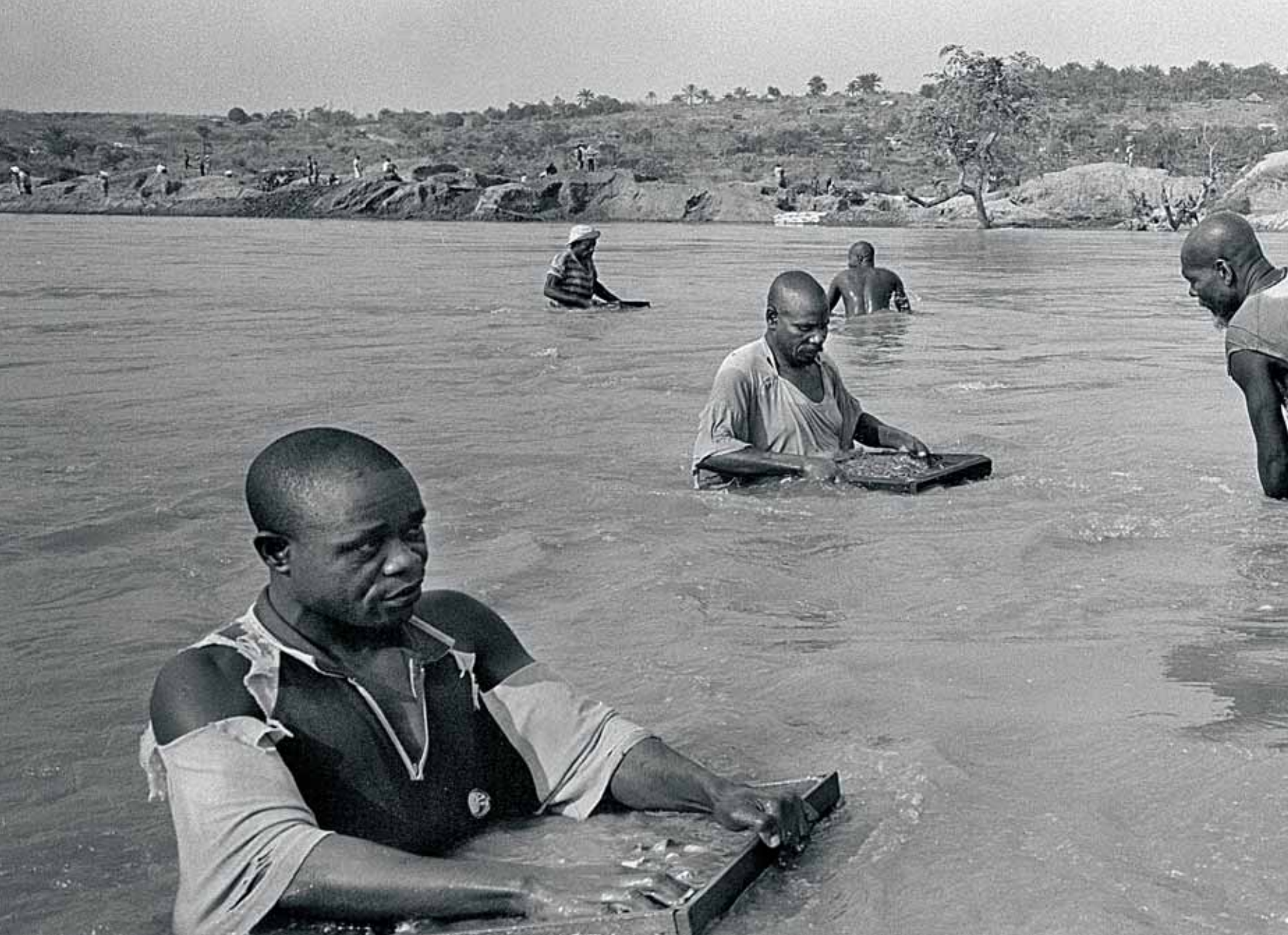
Vroeger werden alle stenen in Antwerpen bewerkt, maar dat is te duur geworden. Alleen nog de hoogwaardige stenen worden er

bewerkt. De stad Surat in de Indiase deelstaat Gujarat is in korte tijd hét centrum van de diamantbewerking geworden. Arbeid kost er vrijwel niets en is overal te vinden. Eén miljoen arbeiders bewerken er nu tachtig procent van alle ruwe diamanten.

Millimetergepeuter, voor honderd dollar per maand. Van Lohuizen fotografeerde werkplaatsen waar dozijnen volwassenen en kinderen bezig zijn met het snijden en polijsten. Hij verbaasde zich erover dat je voor de tweede keer op de route van de diamant dit soort miserabele werkomstandigheden tegenkomt.

5. Verkoop

De eindbestemmingen van de gelespen stenen zijn de chique interieurs van de diamantenhuizen in Parijs, Amsterdam, Antwerpen en New York, waar onberispelijk geklede heren hun in satijn verpakte topstenen aan de vrouw brengen. Het contrast met de winplaatsen in Afrika en de Indiase 'sweats-hops' is onvoorstelbaar groot •

en bewerken. Het is voor Kirsten Hund in elk geval duidelijk dat de consument niet langer het brandpunt van de campagne kan zijn. “De industrie moet het doel zijn. Daar wordt binnen het Kimberley Proces ook al over gesproken.” De reacties zijn verdeeld, zegt ze. “Nederlandse juweliers, bijvoorbeeld, zijn heel defensief. Maar De Beers, die de hele pijplijn vanaf zijn eigen mijnen zelf controleert, is er sterk voor. Het probleem zit in de niet-gereguleerde sector, in de wanorde van de *garimpeiros* en hun honderdduizenden lotgenoten. “Ook daar kun je je richten op bedrijven”, vindt Hund. “We zijn er zelf nog niet uit hoe we dat willen vormgeven. Moeten we toe naar een gedragscode? Zelf heeft de industrie het over de vijfde C – na *carat, cut, clarity* en *colour* zou *corporate responsibility* kunnen worden toegevoegd.” Maatschappelijk verantwoorde diamanten dus. Hund: “Centrale vraag voor ons blijft in elk geval: hoe wordt Afrika beter van zijn eigen grondstoffen?”

Het is daarbij van het grootste belang dat de ‘mythe van de diamant’ blijft bestaan. Daarvan is men zich zelfs in de meest verafgelegen gebieden bewust. Iedereen is op zoek naar de grote klapper: die ene steen die al je problemen zal oplossen. De grote klapper kan alleen bestaan bij de gratie van het imago van de diamant als een uniek, mooi, puur en vooral zeldzaam ding. Dat is een knap staaltje, want in feite zijn er dia-

manten in overvloed en zijn de stenen vrijwel waardeloos. Er is dus een strakke marktregie nodig om de schaarste in stand te houden. Iedereen moet zich daarnaar voegen, anders dondert het kaartenhuis voor iedereen in elkaar.

Maatschappelijk verantwoorde diamanten kunnen helpen het imago van de diamant overeind te houden. Dat is ook in het belang van de diamantindustrie, die momenteel vooral klaagt over de administratieve rompslomp die controle op de winning oplevert. De ‘zuivere diamant’ kan zelfs de magie rond de edelsteen versterken: niet alleen mooi en zeldzaam, maar ook verantwoord gewonnen en verhandeld. Dat helpt vooral drie van de meest onderontwikkelde stukken van Afrika alsnog te laten profiteren van hun grondstoffen •

De tentoonstelling *Diamond Matters (De waarde van de diamant)* is van 24 maart tot 8 mei te zien in het Fotografe Museum Amsterdam (FOAM), Keizersgracht 60g in Amsterdam. De foto’s worden tegelijkertijd geëxposeerd in Freetown (Sierra Leone), Luanda (Angola) en Kinshasa (DR Congo). Het gelijknamige fotoboek met een compleet overzicht van de foto’s van Kadir van Lohuizen verschijnt bij uitgeverij Mets & Schilt en kost € 18,-.

Winning in de rivier bij Mbj-Mayi, DR Congo.

↓ Wassen van het zand in Bakwa Bowa, DR Congo.

